KISAS

Kur'an'da 4 yerde geçer.

Kur'an'a göre, "kısasta akıl ve gönül sahipleri için hayat vardır ve kısasın emredilmesi, sakınıp korunmayı sağlamak içindir." (Bakara, 179)

Kısas nedir? 'Kanı aynıyla ödetmektir' diyor Râgıb. Ve kısas kelimesinin Kur'an terminolojisindeki anlamını veriyor. Arap dilinde kısas bir hak ihlalini aynıyla ödetmek, bir hak ihlaline aynıyla karşılık vermektir. Yani mukabele bilmisil. Elmalılı'nın güzel ifadesiyle kısas 'bir hakkı misliyle takas etmek' demektir.

Kısasın, hayatî bir ilke olarak yeri ve değeri, Kur'an'ın "Kısasta sizin için hayat vardır" beyanında ifadeye konur. Ve gerçekten de kısas, kısmen veya tamamen, bir insanın hayat hakkına fiilen yapılan tecavüzlerde söz konusu edilir.

Hayat kutsaldır. Hayatı veren Hayy (diri) ve Muhyî (hayat veren) ismiyle Allah, onu alan da Mümît (öldüren) ismiyle yine Allah'tır. Yaratıcı Kudret, tekelinde tuttuğu bu hak ve yetkiyi kullanmaya kalkana veya kullanana çok derinden öfkelenmektedir.

"Kim bir kişiyi, bir kişiye karşılık yahut yeryüzünde bir fesat sebebiyle olmaksızın öldürürse, insanları toptan öldürmüş gibidir. Ve kim bir kişiye hayat verirse insanlara toptan hayat vermiş gibidir." (Mâide, 32)

O halde, hayata musallat olanın bunu hayatıyla ödemesi, hayatı zedeleyenin zedelediği hayat organının kendisindeki karşılığının zedelenmesi, hayata saygıdır. İnsanlık, bu noktada ikiyüzlü bir tavır takınmaktan kendini alamamıştır. Hayata kasteden za-

limi affetmek için, hayatına kastedilen mazlumun hakkını çiğnemeye merhamet ve insanlık diyenler vardır.

Affetmek yetkisi hak sahibinindir. Nasıl ki toplumun hakkını bireye affettiremeyiz, aynen öyle de bireyin hakkını topluma affettiremeyiz. Bu iki benlik sadece kendi haklarını af yetkisine sahiptirler.

Kur'an-ı Kerim, katilin bağışlanması için gayret ve temennide bulunmakla birlikte, onu af yetkisinin, yalnız ve yalnız maktul tarafına ait olduğunu, doğal bir kanun olarak tespit ediyor. Bu yaradılış kanununa dayanarak diyebiliriz ki, günümüzde ölüm cezalarının kaldırılması yolundaki çabalar fıtrat kanunlarına aykırılık ve zulümdür. Siz, en kutsal hakkı elinden alınmış bir insanın bu hakkını hangi yetkiyle başkasına bağışlayacaksınız? Burada hak sahibiyle, hakkı bağışlayan farklıdır. Birisi ferttir, ötekisi toplum. Birinin hakkı gaspedilmiştir, ötekisi suçluyu bağışlamaktadır. Hayata isyandır bu; bir başka haksızlık ve zulümdür. Hakkı ilk ihlal edileni korumak yerine hakkı ilk ihlal edeni korumaktır.

Kısasın terki, sadece hakkı ihlal edilen ilk kişinin zulme uğratılmasına göz yummaktan ibaret kalmaz; onun yakınları tarafından katil veya yaralayan kişinin yakınlarına saldırılara yol açar ve intikamcılık illetinin zincirleme tahribine zemin hazırlar. Buna sebep olmak ne akıl işidir, ne de gönül işi. Bu yüzdendir ki, Kur'an kısasta hayat olduğunu beyan ederken hitabını ulül elbâb olanlara yöneltir. Ulül elbâb, lübb sahibi kişiler demektir. Lübb, akıl ve kalp beraberliğinden doğan bir idrak kuvvetidir.

O halde kısas, hem akla hem de merhamet ve ahlaka hizmet ve uygunluğun yoludur.

Kur'an, yaşayan zalimi ödüllendirmek için, öldürülen mazlumun hakkını çiğnemeye onay vermez. Arkada kalanlara düşen, hayata kastedeni, kastettiği şeyi elinden alarak cezalandırmaktır. Bu, toplumun ve devletin görevidir. Bu yüzden kısas ayeti, "Size, kısası uygulamak görevi yazıldı" diyerek bunu bir yaradılış kanunu halinde tespit ediyor.

Toplum ve otorite, ihlal edilen hakkın sahibini korumak zorundadır; hakkı ihlal edeni kurtarmak için bahane aramak durumunda değil. İhlal edilen hakkı bağışlamak, ihlale uğrayan hakkın sahip-

lerine verilmiştir. Kur'an bunu bir af olarak anıyor ve teşvik ediyor. Bunu yaparken de tarafları her şeye rağmen birbirlerinin kardeşi olarak anıyor. Ancak af, yani kısası ortadan kaldırma yetkisi, hak sahibinin (eğer yaşıyorsa) veya vârislerinindir. Onlar bu hakkı kullanmazlarsa kısası uygulamak kamu gücünün görevidir.

Kısasa konu olan ihlaller nelerdir? Kısas nasıl uygulanır?

Kısasa konu olan haklar hunımât yani her hal ve şartta saygı görmesi gereken değerler ve uzuvlardır. (2/194) Mâide 45. ayet temel ilkeyi şöyle getiriyor:

"Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş... Ve tüm yaralamalarda aynen kısas. Kim bu hakkını bir bağış olarak karşı tarafa bırakırsa, bu yaptığı onun için bir kefaret olur."

Bakara 178. ayet bir başka ayrıntı veriyor:

"Hür hürle, köle köle ile, dişi dişi ile..."

Ana ilke şudur:

"Size saldın ve tecavüzde bulunana, yaptığı tecavüz ve ziyanın aynıyla ve miktannca karşılık verin." (Bakara, 194)

"Kötülüğün cezası, yapılan kötülük kadardır. Ama affeden, barışan birinin ödülünü Allah verir." (Şûra, 40)

Yanağının birine vurana ötekini çevirmek yoktur. Bu, insan onuruyla bağdaşmaz. İki şeyden birini yapabilirsiniz: 1.Vuranın yanağına aynen vurmak, ki bu sizin hakkınızdır, 2. Vuranı affetmek, ki bunu sadece siz yapabilirsiniz. Unutmamak gerekir ki, affin bir değer, bir erdem olması için, hakkın teslimi, korunması, saygı görmesi gerekir. Aksi halde, yapılan af değil, zillet, korkaklık veya zulüm olur. Kur'an, hakkı teslim eder, korur; ancak hak sahibini affa çağırır.

Kısas ayetlerinden İslam din ve hukuk bilginlerinin çıkardıkları hukuksal, toplumsal ve ahlaksal sonuçların en önemlilerine şöyle işaret edebiliriz:

1. Kısasın icrası, Müslüman topluma ve kamu otoritesine farz, yani Allah'ın bir emridir.

2. Kısas, cinayet veya müessir fiili bizzat işleyene uygulanır.

3. Katil veya yaralayanla maktul veya mağdurun cinsiyetlerinin farklı olması kısasın uygulanmasına engel değildir.

Aynı şekilde, maktul veya mağdurun köle veya gayrimüslim olması da bir fark yaratmaz. Nitekim, Hz. Peygamber, bir gayrimüslimi öldüren bir Müslümana kısas uygulamış ve "O gayrimüslimin hakkını korumaya ben herkesten çok hak sahibiyim." buyurmuştur.

4. Kısasa konu fiili müştereken işleyenlerin tamamına kısas uygulanır. Burada söz konusu olan fiilî iştiraktir, azmettirme değil.

5. Şüphe halinde kısas kesinlikle uygulanmaz.

6. Kısasa konu bir fiili devlet başkanı da işlese kısas uygulanır. Çünkü hayat hakkı bakımından tüm insanlar eşittir.

7. Kısasa müstahak hale gelmiş bir kişinin organlarından birinin bağışlanmış olması vücudunun tamamını bağışlamak demektir. Çünkü insan benliği bölünme kabul etmez.

8. Maktul veya mağdurun vârislerinden birinin affetmesi halinde, diğerlerinin kısas talebi geçersiz olur.

9. İhlal edilen hakkın aynısını kısasla yapmaya imkân yoksa kısas uygulanmaz. Yani, kısasın icrası, mağdurda vücuda getirilen hasarın mislini aşmaya yol açacaksa kısas terk edilir, diyet yoluna gidilir.

10. Kısas, re'sen uygulanmaz. Kısasın uygulanması, hakkı ihlal edilenlerin talebine bağlıdır. Maktul veya mağdur tarafın affi seçmesi halinde diyet ve tazminat ödemeye gidilir.